

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

**МСР ИСИДОРЕ КОМАДИНЕ *ФОРМИРАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У
НАСТАВИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИКА***

На основу члана 36 и 37 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 65 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета, на II редовној седници, одржаној 22. 11. 2022. године, донело је одлуку бр. 4116/1 о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мср ИСИДОРА КОМАДИНА предала под насловом *ФОРМИРАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У НАСТАВИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИКА*. Након анализе садржаја докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на II редовној седници, одржаној 22. 11. 2022. године.

2. Састав Комисије:

др Маја Павловић Шајтинац, доцент за научну област Русистика; изабрана у звање доцента 24.1.2020. године; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (председник Комисије); *др Маријана Папрић*, доцент за ужу научну област Руски језик, изабрана у звање доцента 2020. године, запослена на Учитељском факултету Универзитета у Београду; *др Биљана Марић*, ванредни професор за научну област Русистика, изабрана у звање ванредног професора 22.9.2020. године; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Ментор: *др Ксенија Кончаревић*, редовни професор за научну област Русистика; изабрана у звање редовног професора 8. априла 2008. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име и презиме: Исидора (Димитрије) Комадина, рођ. Милић
2. Датум и место рођења: 17.12.1985. Косовска Митровица
3. Основне студије: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, одсек Руски језик и књижевност (завршила 2011), одсек Српска књижевност и језик (завршила 2018. године).

4. Академско звање мастер професор језика и књижевности стекла је из научне области *Русистика*. Мастер рад на тему *Фразеолошка истраживања у српској лингвистичкој*

русистици одбранила је 2014. на Филолошком факултету Универзитета у Београду на модулу Језик, књижевност, култура.

б. Запослена је од 2012. године на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици у звању асистента на предметима Методика наставе руског језика и Руски језик 1,2,3,4. Стручно усавршавање у трајању од месец дана остварила је у Белгороду (Русија), на програму “Русский язык как иностранный” 2016, као и у Санкт Петербургу на програму “NY-St.Petersburg Institute of Linguistics, Cognition and Culture” 2017, такође месец дана. Реализовала је и наставу српског језика у својству предавача у оквиру програма “Српски језик са применом нових образовних технологија” у руској говорној средини, Белгород, 2016. године. У 2021. и 2022. години учествовала је у неколико програма допунског е-образовања на тему невербалне комуникације у руској култури, руског комуникативног понашања, теорије и методике наставе говорне комуникације, руске говорне етикеције, руски језик у пословној комуникацији итд. Објавила је шест научних радова у часописима од водећег и истакнутог националног значаја.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ФОРМИРАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У НАСТАВИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИКА

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мрр Исидоре Комадине има 212 страница и садржи следећа поглавља: 1. *УВОДНО ПОГЛАВЉЕ* (стр. 1-7), *КУЛТУРА И КОМПЕТЕНЦИЈЕ* (стр. 7-26), *СИСТЕМ НАСТАВЕ РУСКОГ ЈЕЗИКА* (стр. 27-40), *УЏБЕНИК У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА* (стр. 41-70), *КОМУНИКАТИВНО ПОНАШАЊЕ КАО ДЕО СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ* (стр. 71-98) и *УСВАЈАЊЕ НОРМИ КОМУНИКАТИВНОГ ПОНАШАЊА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИЧКОГ ТЕКСТА* (стр. 98-190). Дисертација се завршава одељак *Библиографија* (стр. 195-204), са потподелом на *Изворе* (стр. 195) и *Литературу* (196-204), следе *Прилози – 1. Списак икола у којима се учи руски језик и у којима је обављано анкетирање ученика и наставника* (стр. 205-207), *2. Биографија аутора* (208), као и *3. Изјава о ауторству*, *4. Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада* и *5. Изјава о коришћењу* (209-212).

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Глобална архитектоника дисертације базира се на две основне структурне целине, у којима се износи теоријски и емпиријски део истраживања, а оне су, опет, подељене на мање тематско-композиционе целине, које ћемо приказати и валоризовати у даљем разматрању. Излагање почиње уводним поглављем, а завршава се закључним разматрањима и препорукама за примену резултата у пракси, након којих следи списак коришћених извора и литературе.

УВОДНО ПОГЛАВЉЕ (стр. 1-7) односи се на социокултурно проучавање језика, које подразумева упознавање са земљом, културом, начином живота и менталитетом носилаца циљног (руског) језика, па самим тим и на стицање социокултурне компетенције

која подразумева усвајање и примену у пракси наведених представа, генерализација и из њих изведених умења и навика. У овом одељку мср Исидора Комадина бави се питањем како стећи социокултурну компетенцију на нивоу учионице, где ученици нису само пасивни примаоци знања о елементима циљне културе, већ и сами креирају процес усвајања (а неопходан предуслов за то јесте изграђеност културе служења школском књигом, као и информациона и медијска писменост на нивоу довољном за општеобразовни профил). Оно што кандидаткиња сагледава као решење јесте промена методолошке и методичке парадигме, која подразумева да су ученици активни конструктори у трансмисији културолошких знања и социокултурних компетенција, који имају улогу испитивача и истраживача, како сопствене, тако и циљне културе. Ученицима је уџбеник руског језика основно и обавезно средство за учење у коме су дидактички транспоновани програмски садржаји који се морају усвојити, а дати су кроз текстотексту (теоријско-спознајни, инструментално-практични и инструктивни текстови) и вантекстуалне компоненте макроструктуре уџбеника (апаратура организације усвајања, апаратура оријентације, илустративни материјал), као и кроз неколико нивоа садржаја уџбеника (лингвистички, комуникациони, непосредно-фабуларни, вредносно-социјализацијски, методички). Фокус истраживања јесте на оном уџбеничком садржају који је компатибилан са програмираним садржајем социокултурне компетенције.

КУЛТУРА И КОМПЕТЕНЦИЈЕ (стр. 7-26) јесте поглавље у којем је Исидора Комадина размотрила сам појам културе и његово схватање у контексту изучавања страног језика, као и комуникацију и комуникативно оријентисану наставу. С обзиром на то да не постоји једна, универзална дефиниција културе и њених конституенти, то представља посебан изазов ауторима уџбеника, креаторима програма и самим реализаторима наставе страног (руског) језика да утврде којим тачно сегментима културе треба посветити пажњу и на ком нивоу интензитета и екстензитета садржаја. Посебно је за разумевање ове проблематике битно излагање о три плана културе и о томе да свака култура чува свој идентитет, истовремено тежећи да ступи у интеракцију са другим културама. Комуникација и познавање језичког система нису идентични појмови, а ауторка, позивајући се на релевантну литературу базирану на виготскијанској концепцији развијајуће наставе, образлаже дистинкцију између комуникације, говорне комуникације и говорне делатности. Комуникативно оријентисана настава остварује се кроз говорне чинове, говорне моделе са одговарајућом интенцијом доводи до стицања комуникативне компетенције. Комуникативну компетенцију различити аутори различито дефинишу, али су сагласни да ученик мора бити кадар (компетентан) да све елементе комуникативне компетенције примени у реалним условима, у аутентичној говорној и социокултурној средини. У оквиру овог поглавља Исидора Комадина бавила се и језичким теоријама и теоријама о учењу и настави језика, тачније социокултурним приступом проучавању језика, који представља темељ за стицање социокултурне компетенције. На основу увида у релевантну литературу, укључујући и нормативна документа (Европски Заједнички оквир за живе језике, стандарди за нивое руског језика од А 1 до Ц 2 разрађени у Институту за руски језик „А. С. Пушкин“), ауторка дефинише циљ, садржај и нивое социокултурне компетенције, инвентар социокултурних средстава говорне комуникације, као и објекте проучавања социокултурне компетенције. На крају овог поглавља говори се о културолошким дисциплинама у учењу страног језика, етнолингвистици, културној лингвистици, културологији, лингвокултурологији, са закључним ставом да је потребно интегрисати представе и генерализације о култури релевантне за конципирање, извођење

и вредновање наставног процеса, и у том циљу синтетизовати различите методе, стратегије, истраживања и акумулирање чињеница и сазнања која се односе на културу.

У оквиру поглавља **СИСТЕМ НАСТАВЕ РУСКОГ ЈЕЗИКА** (стр. 27-40) сагледавају се компоненте које чине систем наставе страног (руског) језика, а које су релевантне за ово истраживање: циљеви наставе руског језика, наставна средства (уџбеник и уџбенички комплет, као и мултимедијални извори знања), организациони облици наставе, садржаји наставе руског језика (наставни план и програм), делимично и приступи (о њима је више излагано у претходним поглављима). Кандидаткиња се бави и етапама и нивоима наставе руског језика као страног (инословенског), са фокусом на стицању социокултурне компетенције и начин на који је она прописана наставним плановима и програмима, који представљају основу за стварање уџбеника и других дидактичко-методичких материјала. Систем наставе страног (руског) језика у нашој средини заснива се на комуникативној методи усвајања језика, која од 1991. године представља прописану норму за учење страних језика, али која има и извесних недостатака. Наиме, по мишљењу мср Исидоре Комадине, комуникативна метода стварана је за неке друге ситуације и неки други узрасни ниво, а школски узраст је дошао на крају интересовања њених креатора, што је изражено у адаптацији њених принципа за употребу у општеобразовним школама. При вршењу адаптације веома се је мало пажње поклоњено самим почецима наставе и учења страног језика, заобилази се проблем узрасних ограничења, посебно на основношколском узрасту, као и проблем одсуства аутентичне говорне средине, нарочито када није могуће обезбедити употребу језика у контакту са изворним носиоцима и у реалним условима. Она такође сматра да, колико год ученик учио оно што је предвиђено програмом, он и даље није способан да прати аутентичну конверзацију у средини која говори тим језиком.

УЏБЕНИК У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА (стр. 41-70) јесте поглавље које разматра питања дефиниције уџбеника и његових дистинктивних обележја у односу на остале функционалне радне књиге, његових функција, конституенти структуре и садржаја, типологије уџбеника, а говори и о најбитнијим премисама на којима се заснива теорија уџбеника као научна дисциплина. Посебна пажња посвећује се стандардима квалитета за израду уџбеника, као и његовој улози као културно-потпорног система. Уџбеник је прешао дуг пут и у концепцијском, и у структуралном смислу, од традиционално обликоване књиге до модела наставе, односно уобличеног, целовитог и аутономног система који чини део функционалне артикулације везане за циљеве и задатке који се реализују током године. Међутим, он и даље не може самостално реализовати све постављене циљеве за одређени предмет. Због тога се уводе додатне јединице које заједно са уџбеником чине уџбенички комплет за дати предмет. Постоје различите дефиниције уџбеника, а у складу са њима и различите типологије. Мср Исидора Комадина заступа став да наставник у савременим околностима није дужан да се до детаља придржава уџбеника: он има слободу да од њега одступи, да изостави извесне делове, промени редослед компонената, дода неке нове елементе, другачије осмисли постојеће текстове и вежбања, али у начелу он мора да испуни програмске захтеве, и не сме пореметити логику наставног процеса. У овом одељку кандидаткиња говори и о функцијама уџбеника које зависе од одређене концепције образовања, а оне помажу и у одређивању неопходних захтева који служе као образац за одређивање структуре уџбеника у целини и његових структурних компонената, сваке понаособ и у њиховој интеракцији. Шта ће конкретно

чинити садржај уџбеника детерминисано је наставним планом и програмом, а свој конкретан садржај уџбеник црпи из одређене науке, оне са којом је наставни предмет у вези, односно чију дидактичку транспозицију представља, док у случају страног језика тај садржај треба да проистиче пре свега из социокултурног наслеђа етничке заједнице чији се језик учи. У контексту овог дисертационог проучавања уџбеника важно је истаћи да је свака интеракција ученика и уџбеника урођена у ситуациони и социокултурни контекст, тако да је веома важно утврдити социокултурне потенцијале уџбеника, али и како тече процес те интеракције у реалним школским условима. Интеракција са уџбеником некада је једини, а најчешће доминантни пут да се ученици упознају са садржајима друге културе. Иманентне особине једног језичког система, у нашем случају руског језика, прилично су добро проучене што нам омогућава мање или више адекватно коришћење текстова монолошке природе, који се заснивају на дескриптивним и догађајним оквирним ситуацијама. Међутим, проблем и даље постоји приликом употребе говорног језика јер недостају практична знања, као и примењена (не фундаментална) литература о комуникативном понашању представника руске етносоциокултурне заједнице. Комуникативно понашање део је социокултурне компетенције без чијег познавања није могуће овладати једним језиком у потпуности, а не бити изложен ризику од интерференције. Говорна средства комуникације као објекат посматрања су чињенична основа на којој се граде генерализације о нормама и традицијама комуникативног понашања које делују у националној комуникативној свести. Зато је веома важан одабир адекватних материјала текстотеке, али и вантекстуалних компоненти уџбеника. Анализа коју је спровела Исидора Комадина показује да у уџбеницима за гимназију није присутан велики број текстова дијалогског карактера већ наративног, дескриптивног или прозног. Основна јединица комуникације, говорни чин, који обухвата не само вербалну комуникацију већ и невербалне радње, елемент је пре свега дијалогског дискурса. Текстотека у којој доминира дијалогски дискурс мора бити окосница уџбеника за општеобразовни профил наставе, посебно у почетним етапама наставе, како би ученици могли адекватно развити комуникациону компетентност на руском језику.

Поред одабира текстова важна је и њихова адекватна интерпретација. Приликом интерпретације текстова на страном језику обично се узимају у обзир две главне функције језика: номинациона и комуникативна. У процесу номинације, концептуални систем језика одражава национална обележја значења језичких јединица, које на крају чине јединствену семантичку слику света. Међутим, Исидора Комадина сматра, са чим смо и ми сагласни, да је „корисније анализирати рефлексивне квалитете језика како би се национална слика света окарактерисала не на основу поређења његових појединачних јединица, већ на основу великог језичког фрагмента, текста или дискурса који садржи оптималан број карактеристика, или неки други феномен који треба приказати и описати у његовом реалном функционисању. За проучавање менталних мисаоних процеса најважнија је анализа комуникативних језичких структура које фиксирају карактеристике објективно постојећих облика комуникације, као што су прагматичне радње: захтев, наредба, забрана, одобравање, облици комуникације, говорна етикеција и др.” Потребно је, дакле, да у оквиру текстова у којима се налазе одређени говорни обрасци они буду пропраћени краћим описом вербалних радњи, углавном израза лица и гестова, који су типични за дату лингвокултурну заједницу у датој ситуацији. По мишљењу Исидоре Комадине, „не треба преводити само кинетичке радње, већ и проксемику, и комуникативно понашање, које има симболички карактер.” Најчешће у уџбеницима

усвајамо говорне обрасце кроз ситуације попут оних „У пошти”, „На станици”, „У продавници”, „На аеродрому”, „У хотелу” итд. Међутим, много је теже кретати се у таквим оквирним ситуацијама као што су: обавестити о нечему, сложити се, убедити, забранити, похвалити (се), упозорити, уверити, приговорити итд. При томе, треба имати на уму да, иако су интенције и говорни чинови универзални, ипак је њихова говорна реализација национално специфична. „Да бисмо овако нешто постигли неопходно је укључити резултате истраживања о комуникативном понашању представника циљне етнокултурне заједнице у процес формирања уџбеника. Едуковати и саме наставнике, кроз методичку литературу у коју би се укључила сазнања о социокултурној компетенцији и комуникативном понашању, као њеном значајном делу, као што је то случај са усвајањем лексике, граматике, стилистике итд. И најзад, неопходно је обучити и саме ученике да препознају обрасце комуникативног понашања кроз уџбеник и ситуације на часу подстицањем да и сами постављају питања попут: (**ситуација:** вршњаци се враћају из школе → **питања:** на којој се дистанци они налазе?; да ли се рукују, махну, пољубе и како изгледа њихов растанак?; **ситуација:** на рођендану → **питања:** да ли је поклон обавезан, шта ће се догодити ако га заборавимо или донесемо нешто што не спада у категорију „скупоценог”? Да ли су одрасли присутни, ако јесу, јесу ли у истој просторији? Да ли је у реду да се захвалимо на понуђеном послужењу, јер смо сити, или морамо испоштовати слављеника? Како се понаша сам слављеник?; **ситуација:** школа, улица, спортски терен → **питања:** ко се коме обраћа први, ко преузима иницијативу у разговору, које говорне игре прате сам догађај, којим шалама се служе, да ли су присутне анегдоте и како се презентују?... Постављањем питања на овај начин ученик није само пасивни посматрач коме наставник презентује елементе циљне културе, већ и сам учествује у процесу усвајања. Дакле, ученици постају истраживачи који могу не само на часу, већ и самостално кроз домаће задатке, пројектне задатке, ваннаставне активности, секције, претраживањем интернета да истражују и откривају како своју, тако и циљну културу. Такво учење подстиче ученике на размишљање вишег реда којим они сами откривају скривена значења, и значења уграђена у културу која је предмет њиховог интересовања. Тако долазимо до најважнијег формативног циља наставе - кретања од учења ка самоучењу“.

Следи поглавље **КОМУНИКАТИВНО ПОНАШАЊЕ КАО ДЕО СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ** (стр. 71-98). У овом одељку полази се од разматрања антрополошког, когнитивистичког и лингвокултуролошког аспекта језика и културе. Наиме, сва савремена проучавања везана за културу имају антрополошки карактер, јер се култура везује за језик и не постоји ван свог живог носиоца, тј. језичке личности. Културна антропологија се бави способношћу човека да развија културу кроз комуникацију, проучава разноликост људских култура, њихову интеракцију и конфликте, а посебну пажњу посвећује интеракцији културе и језика. Личност, у овом контексту, посматра се из перспективе културне традиције народа, етноса, јер је за формирање личности потребан културно-антрополошки прототип који се обликује у оквирима културе. Културолошки концепт о којем је овде реч јесте у ствари когнитивни концепт који је остварен у одређеној култури. Број студија које се баве повезаношћу језика и свести је у изразитом порасту, и оне сведоче да утицај језика на језичку личност има секундарни карактер, док је примарни карактер резервисан за утицај националне свести, националне слике света на језик народа. Следи излагање о различитим врстама *слике света*, и о језику који је главни елемент у остваривању и вербализовању национално-

културне слике света, који је чува и пренosi с генерације на генерацију. Оно што је са становишта дисертационог истраживања Исидоре Комадине важно јесте чињеница да се у језичкој слици света огледа и социокултурна слика света, која је усмерена на проучавање скупа нејезичких чињеница, односно оних социокултурних структура које леже у основи језичких структура. У овом одељку говорили се и о менталитету који је повезан са логичком, концептуалном, сазнајном активношћу свести, и националном карактеру (емоционална и психолошка сфера личности) чије манифестације чине национално понашање народа. Комуникативно понашање, као део социокултурне компетенције, предмет је проучавања антрополошке лингвистике с краја 20. века, чији су оснивачи у руској средини представници Вороњешке школе комуникативне лингвистике на челу са Ј. А. Стерњином. Даље, у овом одељку детаљно је представљен појам и схватање комуникативног понашања, теоријски апарат описа комуникативног понашања, методе, технике и извори за описивање комуникативног понашања, начини на које је извршена типизација и верификација описа комуникативног понашања од стране представника Вороњешке школе, као и модели и принципи описа комуникативног понашања и њиховог метајезика. Ове податке можемо пронаћи у монографијама и зборницима издатим у Русији у минулих двадесет година, где се детаљно описују сви побројани сегменти, али кандидаткиња је сматрала релевантним да део ових сазнања систематизује и представи и на српском језику (за потребе овог дисертационог истраживања, али и за оне који би се овом проблематиком бавили, али не познају језик, што им је баријера да упознају концепцију и методологију комуникационих истраживања које су понудили Ј. А. Стерњин и његов тим сарадника).

УСВАЈАЊЕ НОРМИ КОМУНИКАТИВНОГ ПОНАШАЊА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИЧКОГ ТЕКСТА (стр. 98-190). Овај одељак представља емпиријски део рада, у којем се најпре посматра изражајност комуникативног понашања кроз писани дискурс – а то је учињено из разлога што се норме, традиције и средства комуникационог понашања сагледавају кроз призму уџбеника као централног и интегративног наставног средства. Наиме, пажња мср Исидоре Комадине није усмерена на говорење и слушање као усмене видове говорне делатности које имају посебан репертоар средстава за постизање изражајне способности и који су до сада највише проучавани, већ на изражајне могућности језика уџбеника, којем недостају изражајне говорне вредности као што су мимика и гестови, интонација, пауза, висина, јачина и боја гласа, говорни темпо и размена емоција међу саговорницима. Иако се опис комуникативног понашања односи на изражајне способности свих говорних делатности, фокус мср Исидоре Комадине је на писаном дискурсу, јер писани дискурс у уџбенику мора садржати све оно што се односи и на говорни, како би ученик посредством уџбеника стекао одговарајућу социокултурну компетенцију. Пажљивим одабиром текстова и елемената који их прате могуће је, поред основних садржаја, уврстити и изражајна средства, вербална и невербална, у уџбенике руског језика. Зашто пажљивим одабиром текстова – јер се управо у тексту и кроз текст оно што је акумулирано у искуству одређене етносоциокултурне заједнице објективизује у речи, вербализује се, чува и преноси на следеће генерације. Проучавати текстове значи, у извесном смислу, проучавати културу као целину. Фокус у дисертацији је на проучавању теоријско-спознајних и инструментално-практичних текстова, јер је у њима презентирани програмски садржај, а садржај текстова, посебно онај у ком су презентирани фонска знања, важан су предуслов за усвајање социокултурне компетенције.

Затим мср Исидора Комадина приступа анализи основних уџбеничких текстова према моделима анализе комуникативног понашања које је преложио Ј. А. Стерњин, а оно што је новина у овој дисертацији у односу на литературу јесте да се оваква анализа, до сада, није вршила на материјалу уџбеника који се користе у настави руског језика, већ је анализа најчешће вршена помоћу различитих психолошких тестова (асоцијативни експерименти различитог типа, лингвистички интервју). Такође, обично је обухватала један модел анализе комуникативног понашања, док је Исидора Комадина у овом раду обухватила сва три модела (ситуационом, аспекатском и параметарском). Највећи број истраживања националног комуникативног понашања (у монолингвалном и монокултурном, али и у конфронтационом / контрастивном аспекту) вршено је према ситуационом моделу анализе комуникативног понашања, а ређе аспекатског и параметарског модела анализе. У оквиру ситуационог модела анализе комуникативног понашања и на основу методологије за свеобухватну анализу комуникативне ситуације коју је предложио Стерњин, урађена је анализа инструментално-практичних текстова који представљају одређену ситуацију. На основу ове анализе како показује И. Комадина, могуће је идентификовати ниво савладавања основног инвентара знања, навика и умења из комуникације од стране ученика, као и испитати могућности вршења теоријске анализе кроз комуникацијске примере из уџбеника. Стечена знања могуће је применити у пракси. Такође, Исидора Комадина спроводи и аспекатску анализу, где најпре даје податке о узрасним карактеристикама ученика старијих разреда основне школе и ученика средње школе, будући да су уџбеници и њихов садржај прилагођени одређеном узрасту, а у овом периоду долази до формирања идентитета, као и индивидуалних особности и когнитивних стилова значајних за усвајање страног језика. Сваки фактор и параметар приказан је кроз табеларне прегледе у којима се налазе примери који илуструју одређени параметар. И најзад, приказана је и анализа уџбеничких текстова на основу параметарског модела анализе комуникативног понашања. Кроз табеларни преглед дати су примери из текстова за сваки параметар са израженом особином комуникативног понашања представника руске социокултурне заједнице. Морамо напоменути да је ово само једна од перспектива сагледавања комуникативног понашања и то уџбеничка, која не мора да се поклопи са оном која је реална.

У оквиру овог поглавља приказани су и резултати анкетног истраживања спроведеног међу наставницима и ученицима општеобразовног профила наставе са циљем долажења до података који истраживачу омогућује да што објективније сагледа социокултурне празнине у садржају уџбеника, као и однос према циљној (руској) култури која је предмет проучавања. На тај начин мср Исидора Комадина дошла је до целовитог увида у то да ли уџбеник у довољној мери пружа информације о социокултурним чињеницама потребним за стицање социокултурне компетенције, као и шта о томе мисле учесници наставног процеса који се уџбеницима служе – и наставници и ученици.

Као што је већ речено, у финалном поглављу изнети су закључни ставови и предлози за примену резултата истраживања у пракси, са свешћу да је систем анализе националног комуникативног понашања на основу овог, пионирског истраживања писаног (уџбеничког) дискурса обогатио теорију и методологију истраживања комуникационог понашања новим методама, моделима и техникама истраживања.

Следи одељак *Библиографија* (стр. 195-204), са потподелом на *Изворе* – у питању је попис уџбеника (8 библиографских јединица, односно два уџбеничка комплета која се

данас користе у основним и средњим школама) и попис домаћих, руских и европских нормативних докумената у којима се врши инвентаризација компонената свих димензија компетенције у овладавању страним (руским) језиком (13 јединица) (стр. 195) и *Литературу* (на руском, српском и енглеском језику, 178 јединица) (196-204), а од прилога за стицање представе о дисертацији битан је *Списак школа у којима се учи руски језик и у којима је обављано анкетирање ученика и наставника* (укупно 82 школе, стр. 205-207).

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КАНДИДАТА НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Јовић, А. Комадина, И. (2019). Културолошка обележја и контрастирање језика у настави, У зб.: Наука, настава, учење - проблеми и перспективе, (стр. 395-410), Ужице: Педагошки факултет Универзитета у Крагујевцу
2. Комадина, И. (2021). Социокултурни аспект уџбеника страног језика, Филолог XII (23), (стр. 211- 225), Бања Лука: Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци
3. Комадина, И. (2022). Невербално понашање као део модела описа комуникативног понашања, Зборник радова Филозофског факултета ЛП (4), Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини (рад прихваћен за објављивање)

VII. ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мср Исидоре Комадине је савесно и зрело урађен рад, писан не само на основу одличног познавања релевантне литературе него и са способношћу за њену критичку валоризацију, и изнад свега за комплексно и вишедимензионално сагледавање богате емпиријске грађе, засноване на обимном курикуларном и уџбеничком материјалу, извршено са великом пажњом и истрајношћу и са тананим осећајем за монолингвално, монокултурно и конфронтативно/ контрастивно праћење комуникационих норми, средстава и традиција које конституишу социокултурну компетенцију ученика општеобразовних школа као предмет истраживања. Тај рад представља допринос лингводидактичкој науци на више начина.

Кандидаткиња је овим радом знатно обогатила методологију комуникационих истраживања руског језика: ово је прва дисертација у којој се један значајан сегмент овладавања руским језиком као страним, али и функционисања руског језика у аутентичним условима реалне комуникације, испитује на уџбеничком дискурсу, тако што се кроз анализу материјала текстотеке актуелних уџбеничких комплеката за учење руског језика у основним и средњим школама одобрених за употребу у просветном систему Републике Србије врши ситуациона, аспекатска и параметарска анализа свих релевантних компоненти социокултурне компетенције (вербалних и невербалних средстава, норми и традиција руске комуникационе културе). Према увиду у референтну научну и стручну

литературу, која се веома компетентно приказује у теоријском делу рада, одређени број лингводидактичара бавио се у својим истраживањима структуром и формирањем социокултурне компетенције, премда са различитих аспеката, у неједнаком обиму и теоријско-методолошким оквирима. Ипак, у руској и српској лингводидактици до сада није било комплексног и систематског истраживања оријентисаног на изналажење оптималних путева формирања социокултурне компетенције при учењу руског језика у основној и општеобразовној средњој школи посредством уџбеника. На тај начин, истраживање мср Исидоре Комадине представља пионирски подухват у покушају расветљавања ове теме.

Свако истраживање комуникационе културе народа чији се језик учи, а то је случај и са дисертационим истраживањем Исидоре Комадине спроведеним на уџбеничком материјалу, подразумева конфронтирање са матерњом комуникационом културом. У докторату који је предмет наше валоризације преовладава имплицитни приступ, али присутни су и елементи експликације истоветности, сличности и разлика у инвентару и функционисању вербалних, невербалних средстава, социјалног симболизма, норми и традиција комуникације на местима где је то методолошки оправдано.

Најзад, резултати овог истраживања могу имати и практичну примену. Наиме, идентификовани организациони принципи и конструкцијска решења у презентацији елемената социокултурне компетенције у уџбеницима руског језика за српске општеобразовне школе, које на основу претходне акрибичне анализе репрезентативног корпуса утемељује и образлаже мср Исидора Комадина, могу се применити у конструисању и експертизи уџбеника, курикуларној теорији, као и у апликативној методици наставе руског језика као страног, посебно у комуникационим аспектима руско-српског билингвизма.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу *“Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду”* и налаза у извештају из програма „iThenticate“, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације аутора мср Исидоре Комадине *„ФОРМИРАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У НАСТАВИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИКА”*, констатујем да утврђено подударање текста износи 18 %, али оно се односи на: 1) делове радова у којима је кандидат аутор, а који су уредно експлицирани цитатним апаратом (нпр. рад из часописа *Филолог*. Бањалука, *Славистика*, Београд), 2) библиографске референце, у целини или сегментарно (будући да се у истраживању налази како селективна библиографија радова, тако и многа места на којима се постојећа проучавања поткрепљују библиографским јединицама); 3) општа места; 4) општепознате податке (нпр. из докумената Министарства просвете Републике Србије, Савета Европе о Европском оквиру за живе језике); 5) места која су покривена цитатним апаратом дисертације (најчешће се ради о дефиницијама и класификацијама из коришћене литературе, као и о примерима из уџбеника руског језика који су дигитализовани, а напомињемо да је примарни корпус истраживања управо лексикографски).

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

IX. ПРЕДЛОГ:

С обзиром на то да је у питању студиозно истраживање чији су резултати вредни и значајни за русистичку лингводидактику, као и за теорију уџбеника страног језика и курикуларну теорију, са задовољством препоручујемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рад *ФОРМИРАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У НАСТАВИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ПОСРЕДСТВОМ УЏБЕНИКА* прихвати као докторску дисертацију, а кандидата мср Исидору Комадину позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

Београд, 14. 12. 2022.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

др Маја Павловић Шајтинац, доцент Филолошког факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (председник Комисије)

др Маријана Папрић, доцент Учитељског факултета Универзитета у Београду

др Биљана Марић, ванредни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду